

FARZAND TARBIYASIDA OILAVIY MUNOSABATLAR VA TARBIYANING XUSUSIYATLARI

Abdullayeva Ilmira Boltayevna

Xiva pedagogika kolleji "Tillar" kafedrasining

Oliy toifali o`qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada farzand tarbiyasida oilaviy munosabatlar va tarbiyaning xususiyatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ma'naviy salohiyat, tarbiya, oila, Ibn Sino, Navoiy, Fitrat, Avloniy ma'naviyat va ma'rifat, ilm.

*Tarbiya biz uchun yo hayo-yo mamot, yo najot,
yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir*

(A.Avloniy)

Barkamol inson haqida, uning mehnati va turmushi, ma'naviy taraqqiyoti haqida g'amxo'rlik jumhuriyatimizning asosiy maqsadidir. Inson o'ziga hos xususiyatlari uning mehnatga, ma'naviy, g'oyaviy va madaniy boylklarga munosabatining asoslari oilada shakllanadi. Jamiyat mustahkam, ma'naviy va axloqiy jihatdan sog'lom oila bo'lishidan manfaatdordir. Shu sababli jumhuriyatimiz oilani mustahkamlashni, bolalar tarbiyasi, shuningdek, ijtimoiy turmush sharoitlarini yaxshilashda yordam berishni davlat ahamiyatiga molik ish deb biladi. Tarbiya avvalo oilada, keyinchalik ta'lim- tarbiya muassasalarida ta'lim bilan birgalikda uzluksiz ravishda berib beriladi. Muhtaram Prezidentimiz aytganlaridek : "Oila kichik vatan, oila tinch bo'lsa, baxtli bo'lsa, vatan tinch bo'ladi". Shaxsning qaror topishining eng muhim vazifasi o'quvchida ahloq talablariga javob beradigan e'tiqod va ideallar tarkib toptirishdir. Bola shaxsning shakllanishdagi bundan keying jarayon shundan iboratki, unda yuzaga kelgan axloqiy e'tiqod va ideallar sistemasi ya'ni uning ma'naviy ong hukmronlik qiluvchi omildan uning ijtimoiy faolligini belgilab beruvchi omilga aylanadi.

Mamlakatimiz birinchi prezidenti I.A. Karimov, oilada hukmron bo'lishi lozim bo'lgan ma'naviy muhit va noyob udumlarimizning xosiyatlari haqida fikr bildirib: "Bunda o'zaro hurmat va qattiq tartib bo'lmasa, oilaning barcha a'zolari o'z burchlarini ado etmasa, bir-birlariga nisbatan ezgulik bilan mehr oqibat ko'rsatmasa, yaxshi va munosib tarzda yashash mumkin emas... O'zbeklarning aksariyati o'zining shaxsiy farovonligi to'g'risida emas, balki oilasining qarindosh-urug'lari va yaqin odamlarning, qo'shnilarining omon-esonligi to'g'risida g'amxo'rlik qilishni birinchi o'ringa qo'yadi. Bu esa eng oliy darajada ma'naviy qadriyat, inson qalbining

gavharidir”,- deb ta’kidlaganlar. Buyuk mutafakkirlarning fikricha, tarbiyachi bolalar bilan muomalada bosiq bo’lishi, o’quvchilar ta’limni qanday o’zlashtirayotganini kuzatib borishi, o’qitishi va tarbiya jarayonida har xil usullarni qo’llashi, o’quvchining xotirasi va boshqa aqliy qobiliyatini bilishi, bolalarni tarbiyalashda tegishli jazo choralari qo’llashi, ularni fanga qiziqtirishi, aniq adabiy tilda tushuntirishi bolalarda hissiyot uyg’otadigan bo’lishi zarur. Ta’lim-tarbiya haqidagi bu fikrlar yosh avlodni komil inson qilib voyaga yetkazishda xizmat qiladi. Abu Ali ibn Sinoning fikricha, insonning aqlan barkamol, jismonan yetuk, axloqiy – ma’naviy boy bo’lishida tarbiyaning barcha turlarini uyg’unlashgan holda olib borilishi katta ahamiyatga ega ekanligini ta’kidlaydi. Tarbiyaning asosiy vazifasi–shaxsning aqliy, axloqiy erkin fikrlovchi va jismoniy rivojlanish, uning qobiliyatlarini har tomonlama ochish uchun imkoniyat yaratishdir. Yoshlarni insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalashda muqaddas kitob Qur’oni Karim, Hadisi sharifdan foydalanash juda muhim. Mahmud Qoshg’ariyning «Devoni lug’atit turk», Yusuf Xos Hojibning «Qutadg’u bilik», Ahmad

Yugnakiyning «Hibat-ul haqoyiq», Kaykovusning «Qobusnoma», Ahmad Yassaviyning «Hikmatlari», Alisher Navoiyning shoh asarlari, hikmatlari muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega. Manaviy qadriyatlar va g’oyalar har hil millat talabalarini birlashtiradi, o’quv va mehnat faoliyatlarini uyushtirishda yordam beradi. Xalqimizning ko’p asrlik qadriyatlarini, ulkan va boy madaniy merosini chuqur bilmasdan, milliy o’zlikni anglash, milliy g’urur tuyg’usini qaror toptirish mumkin emas. O’zbek xalqi ko’p asrlik tarixiy taraqqiyotida katta madaniyatni yaratdi. U yaratgan boyliklar yoshlar tarbiyasida muhim vosita bo’lib xizmat qiladi. Ismoil Al-Buxoriy, al-Xorazmiy, Beruniy, Forobiy, Abu Ali Ibn Sino Fariddin Attor, Marg’iloniy Alisher Navoiy, Nizomiy Ganjaviy va boshqa buyuk mutafakkirlarning asarlari orqali o’quvchilar go’zal axloq, baxt, insof, poklik, iffat, sabr-matonat, mehr-shafqat, otanonani hurmat qilish qoidalari haqida keng tasavvurga ega bo’ladilar. O’zbek oilasida bola tarbiyasi haqida gapirganda, keyingi avlodlarga boy meros qoldirgan O’rta Osiyoning buyuk mutafakkirlarini eslash muhimdir. Ular hozirgi kunlarimizda ham o’z ahamiyatini yo’qotmagan tarbiya, shaxsni kamol toptirish, oilada bolani tarbiyalashning yo’llari haqida qimmatli fikrlarni bayon etganlar. Bir yigit Ibn Sinodan «Bola tarbiyasini qaysi» yoshdan boshlash kerak? – deb so’rabdi. Ibn Sino: «O’g’lingiz necha yoshda» deb savol beribdi va uning bir yarim oylik bo’ldi, degan javobini eshitgach «Siz bir yarim oy kechikibsiz?» - debdi. Bugungi kunda bolani haqiqatan tug’ilgan kundan boshlab tarbiyalash kerakligiga hech kim shubha qilmaydi, bu bizning psixologlarimiz va pedagoglarimiz tomonidan isbotlangan. Oilada bola tarbiyasi to’g’risida Alisher Navoiyning ajoyib fikrlari bor. Navoiyning fikriga ko’ra, eng muhimi bolalarni sevish, «Bolaga, degan edi ulug’ shoir, - kichikligidan boshlab yoshini hisobga olgan holda axloqiy tarbiya bermoq zarur». taniqli shoir va pedagog Abdulla Avloniy oilada bolalar tarbiyasi to’g’risida muhim ahamiyatga ega bo’lgan ajoyib fikrlarni bayon qilgan. O’zining «Yashnagan o’lka va axloq» degan kitobida yozganidek, bolaning sog’lig’i va baxti, avvalo, uning yaxshi tarbiyalanishiga, badanining tozaligiga, e’tiqod hosil qilishiga, yaxshi xulqqa ega bo’lishiga, uni g’ayriaxloqiy xatti-harakatlardan ogohlantirilishiga bog’liq.

Istiqlol va ozodlik uchun kurashgan jadid ziyolilaridan biri, shoir alloma Abdurauf Fitrat ham jamiyat rivoji va millat taqdirini oila taqdiri bilan, ularning mustahkam va farovon bo'lishi bilan bog'liqligini o'z asarlarida qayta-qayta ta'kidlaydi. «Har bir millatning saodati va izzati, albatta, shu xalqning ichki intizomi va totuvligiga bog'liq. Tinchlik va totuvlik esa, shu millat oilalarining intizosiga tayanadi. Qayerda oila munosabatlari kuchli intizomga tayansa mamlakat va millat ham muncha kuchli va muazzam bo'ladi», - deb yozadi Fitrat. Abdurauf Fitrat Sharq va G'arb olimlarining asarlarini o'rganib, 1914- yilda «Oila yoki oila boshqarish tartibi» nomli oila masalasidagi mukammal yo'riqnomani yaratadiki, u hozirgi kunimiz uchun ham o'ta dolzarb va ahamiyatlidir. Oilada yetarli mehr va samimiyligni ko'rgan bola axloqiy qadriyatlarni o'zida mujassamlashtirishga intiladi.

Valid ibn Numayr ibn Avsdan rivoyat qilinadi: “U otasining “Solihlik Allohdan, odob otalardan”, - deganini eshitgan ekan. Bundan ma'lum bo'ladi, bolaning kim bo'lib yetishishi Alloh taoloning qadari bilan bo'lsa ham, uning odobli bo'lishida ota-onaning o'rni katta. Zero, Allohning O'zi bolaning kim bo'lib yetishishiga ota-ona tomonidan beriladigan tarbiyani sabab qilib qo'ygan. Agar uyda kattalar baqirib chaqirishsa, bunday oilada ulg'ayayotgan bolaga sokin va sabrli bo'lishni o'rgatish qiyin. Zero, qush uyasida ko'rganini qiladi. Bola jamiyat qadriyatlari va madaniyatini oiladan o'rganishni boshlaydi. U, eng avvalo, ota va onasidan ibrat oladi. Bola uyda hamma narsani kuzatishi, eshitishi, ko'rishi, taqlid qilishini unutmagan holda harakat qilish lozim.

Xulosa qilib aytish mumkinki, shaxs tarbiyasida ota-ona bilimlarini doimiy oshirib borishlari lozim. Yagona haqiqat shuki, uyda ota-ona, maktabda ustoz va murabbiylar ma'naviy boy, dunyoqarashi keng bo'lishlari zarur. Shundagina o'sib kelayotgan avlodlarga to'g'ri yo'l ko'rsata olish mumkin. Eng muhimi ularning psixologik rivojlanishi, ruhiyatidagi o'zgarishlar to'g'risida umumiy ma'lumotga ega bo'lish mumkin bo'ladi. Bu esa o'z o'rnida munosabatlarni to'g'ri rivojlanishiga, ularni hayotini oldindan ko'ra bilishga, kelajagini porloq qilibvoyaga yetkazishga katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Karimov, Islom Abdug'aniyevich. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. I. Karimov-T.: «Ma'naviyat», 2009.
2. Munnavarov A.K. Oila pedagogikasi. Toshkent, "O'qituvchi", 1994.
3. Davletshin M.G. Abduraxmonov F. R. Qadimgi sharq mamlakatlarida psixologik fikrlar taraqqiyoti. Toshkent, 1995.
4. Hadis namunalari. Toshkent, "Fan", 1990.

Internet manbalari:

1. <http://www.Ziyonet.uz>
2. <http://www.google.uz>
3. <http://www.Pedagog.uz>
4. [gazeta.uz](http://www.gazeta.uz)